

Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja

Iljkić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:380860>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij povijesti i filozofije

Josipa Ilkić

**MIRNA REINTEGRACIJA
HRVATSKOGA PODUNAVLJA**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Damir Matanović

Osijek, 2012.

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

U ovom diplomskom radu opisan je jedan od važnijih događaja u hrvatskoj povijesti, proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja koji je završio nakon višegodišnje srbijanske okupacije dijelova hrvatskih teritorija. Nakon mnogobrojnih neuspješnih pokušaja rješavanja jugoslavenske krize, Jugoslavija se raspala, a Hrvatska se okrenula stvaranju samostalne države bez namjere uključivanja u eventualne nove južnoslavenske zajednice.

Na proces uspostave suverene i samostalne države Hrvatske tadašnje srpsko vodstvo je, svojom ekspanzionističkom velikosrpskom politikom potaknulo srpsku pobuna u Hrvatskoj, koja je započela otimanjem oružja iz policijskih stanica, pobunom u Kninu i blokiranjem prometnica, te brojnim drugim incidentima potpomognutim Jugoslavenskom narodnom armijom. Krajem 1990. godine uspostavljena je Srpska autonomna oblast (SAO) Krajina sa sjedištem u Kninu, a nakon toga su osnovane i srpske oblasti u zapadnoj i istočnoj Slavoniji. Započeo je Domovinski rat, u kojemu je srbijanski agresor pokušao ostvariti ideju velike Srbije i provesti plan etničkog čišćenja hrvatskog naroda. Tijekom rata koji je započeo 1991. godine, Hrvatska je, unatoč mandatima Ujedinjenih naroda, (UNPROFOR, UNCRO, UNTAES) pretrpjela pokušaj oduzimanja i trajnog pripajanja hrvatskog dijela teritorija Srbiji, kao i mobilizaciju Srba u Hrvatskoj, poticanje međunacionalnih i međuvjerskih napetosti, konačno i sam progon hrvatskog stanovništva, ubojstva, pljačkanje i uništavanje stambenih objekata, kulturne i povijesne baštine, te osnivanje srpskih koncentracijskih logora u kojima su izvršeni najstravičniji oblici zločina. Mnogobrojni pregovori između Hrvatske i pobunjenih Srba nisu doveli do okončanja rata, isključivo zbog nerazumnih srpskih zahtjeva u kojima su tražili da se dijelovi hrvatskog područja koje su vojno okupirali priznaju kao samostalna država, koju će ujediniti sa Srbijom, Crnom Gorom i srpskim teritorijem u Bosni i Hercegovini.

Mirna reintegracija Hrvatskog Podunavlja u ustavnopravni poredak Republike Hrvatske uslijedila je tek potpisivanjem Erdutskog sporazuma krajem 1996. godine, nakon mnogobrojnih pregovora sa pobunjenim Srbima, te uz posredovanje Međunarodne zajednice. U procesu mirne reintegracije određen je mandat UNTAES-a do 15. siječnja 1998. godine, kao posrednik u normalizaciji odnosa između Srba i Hrvata. U mirnoj reintegraciji provedena je najprije

demilitarizacija područja, povezivanje nekadašnjeg okupiranog područja Hrvatskog Podunavlja s ostalim dijelom Hrvatske države, ustroj hrvatske vlasti, uvelike su riješena pitanja povratka prognanika, obnova domova, reintegracija školstva, zdravstva, vjerska pitanja, provedba izbora, sve uz poštivanje najviših europskih standarda o ljudskim pravima i slobodama nacionalnih manjina. Mirna reintegracija je bila posljednji i najvažniji korak hrvatskog vodstva koji je vodio do okončanja Domovinskog rata.

KLJUČNE RIJEČI: Hrvatsko Podunavlje, srbijanska agresija, Domovinski rat, mirna reintegracija

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. HRVATSKO PODUNAVLJE	6
3. SLOM JUGOSLAVIJE	8
3.1. Velikosrpska ideja i raspad Jugoslavije.....	8
3.2. Pobuna Srba u Hrvatskoj.....	10
3.3. Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku.....	12
3.4. Nove napetosti i plan Z – 4.....	17
3.5. Vojno-redarstvene operacije „Bljesak“ i „Oluja“.....	19
3.6. Odluka Hrvatske da provede mirnu reintegraciju.....	20
4. MIRNA REINTEGRACIJA – PREGOVORI, TIJEK, PORUKE	22
4.1. Od Daytonu do Erduta.....	22
4.2. Erdutski sporazum.....	23
4.3. Rezolucija 1037 i mandat UNTAES-a.....	26
4.4. Misija UNTAES-a.....	28
4.5. Prvi korak u mirnoj reintegraciji - demilitarizacija Hrvatskoga Podunavlja.....	29
4.6. Prva godina mirne reintegracije i početak rada Ureda (Prvi dogovori).....	31
4.7. Srpski zahtjevi.....	32
4.8. Provedba mirne reintegracije do kraja 1996.godine.....	33
4.9. Mirna reintegracija tijekom 1997.godine.....	38
4.10. Izbori.....	39
4.11. Ustroj hrvatske vlasti.....	41
4.12. Završetak mandata UNTAES-a.....	44
5. ZAKLJUČAK	46
6. LITERATURA	47

1. *UVOD*

Diplomskim radom o mirnoj reintegraciji Hrvatskog Podunavlja željela sam opisati jedan povijesni događaj koji je bio iznimno važan za Hrvatsku. Cilj je jednostavnim i razumljivim načinom prikazati događaje i uvjete koji su doveli najprije do stvaranja samostalne Hrvatske države nakon raspada Jugoslavije, a zatim i događaje poslije koji su doveli do Domovinskog rata u kojemu je Hrvatska pretrpjela velika materijalna i duhovna razaranja, da bi nakon toga, snagom razuma, milosti i hrabrosti provela mirnu reintegraciju kojom se okončao rat u Hrvatskoj i time pokazala svoju snagu. Iz ovog povijesnog razdoblja od rata 1991. godine do završetka mirne reintegracije itekako se može izvući pouka, čak više njih, i budući da sam osobno kao hrvatski prognanik proživjela Domovinski rat i mirnu reintegraciju, bilo mi je iznimno privlačno odabrati baš ovu temu za svoj diplomski rad.

Započet ću diplomski rad opisivanjem samog područja Hrvatskog Podunavlja, koje je je priključeno Hrvatskoj mirnom reintegracijom. Zatim sam opisivala uzroke raspada Jugoslavije, te način na koji se Hrvatska nakon toga odlučila za svoj put kao samostalna država. U daljnjim poglavljevima opisivat ću pobunu Srba u Hrvatskoj, srbijansku oružanu agresiju na Hrvatsku, početak Domovinskog rata, dolazak Mirovnih snaga UN-a, te srpsku okupaciju teritorija Hrvatske države. U idućim poglavljima pokušala sam što jednostavnije prikazati sve pokušaje rješavanja sukoba uz posredovanje snaga UN-a, kao i nemogućnost završetka rata zbog srpskih težnji da rascjepkaju teritorij Hrvatske i pripoje ga, u konačnici Srbiji. U poglavlju koje slijedi, opisivat ću hrvatske vojne akcije „Bljesak“ i „Oluja“ kojom su oslobođena okupirana područja Hrvatske i uspostavljen je hrvatski nadzor, nakon čega je još ostalo okupirano područje istočne Slavonije, točnije područje Hrvatskog Podunavlja. Pokušat ću što jasnije objasniti tijek pregovora koji je doveo do Erdutskog sporazuma, te opisati sam proces mirne reintegracije, poteškoće na koje je Hrvatska nailazila od trenutka kada je to pristala provesti, pa sve do završetka mandata UNTAES-a, glavnog posrednika između Hrvata i Srba u mirnoj reintegraciji. Pokušat ću opisati faze ovog procesa, od demilitarizacije područja, uspostave komunikacijskih i prometnih veza s ostalim dijelom Hrvatske, do uspostavljanja hrvatske vlasti, reintegracije školstva i zdravstva, povratka

prognanika i obnove razrušenih domova. Opisala sam općenito nastojanja Hrvatske da putem mirne reintegracije što prije započne s normalizacijom odnosa u nekadašnjem okupiranom području, u kojemu su Srbi donedavno nastojali oružanim putem stvoriti svoju državu na štetu Hrvatske. U zadnjem poglavlju opisat ću sam završetak mandata UNTAES-a, nakon kojega je Hrvatska samostalno nastavila proces mirne reintegracije, uz garantirana puna prava i slobode nacionalnim manjinama, te konačno uspostavila cjelovitu, suverenu hrvatsku državu na svom teritoriju.

2. HRVATSKO PODUNAVLJE

Hrvatsko Podunavlje je naziv kojim se, u novije vrijeme označava nekad okupirani teritorij Republike Hrvatske za vrijeme Domovinskog rata, kojeg sačinjavaju istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem. U zemljopisnom smislu, Hrvatsko Podunavlje je prostor koji je na sjeveroistoku omeđen granicom s Mađarskom, a na istoku rijekom Dunav. Sa hrvatske strane, razgranična linija hrvatskog Podunavlja ide dijelom rijekom Dravom, zaobilazeći Osijek, spuštajući se do Ernestinova i preko Nuštra izbija na Lipovac. Upravno – teritorijalno obuhvaća uglavnom dijelove Osječko – baranjske i Vukovarsko – srijemske županije. (slika 1)

○ - Istočna Slavonija, Baranja i Zapadni Srijem: teritorij pod upravom Ujedinjenih Naroda (1996-1998).

(slika 1)

Istraživanja su pokazala kako je srbijanska oružana agresija 1991. – 1996.g., kao i prijelazno razdoblje pod UNTAES-om od 1996. – 1998.g., imala velik negativni utjecaj na već nepovoljne demografske procese, odnose i strukture u području Hrvatskog Podunavlja. Ovo područje je imalo najveće demografske ratne gubitke i najveća ratna razaranja. Prema službenim procjenama, na prostoru Vukovarsko – srijemske i Osječko – baranjske županije poginuli je, ubijeno i nestalo oko 7.400 osoba (vojnika i civila), a prognano je nešto manje od 93.000 stanovnika, dok je neslužbeno broj prognanih procijenjen na 160.000.¹

Naizrazitija ukupna depopulacija Hrvatskog Podunavlja nastupila je u razdoblju od 1991. – 2001. g. kada je ukupno stanovništvo smanjeno sa 598.434 na 535.274, odnosno za 10.6%. Taj proces je utjecao na promjene u etničkom sastavu, gdje su većina gradova u Hrvatskom Podunavlju dobila homogeniji etnički sastav s dominantnom hrvatskom etničkom komponentom, uglavnom kao posljedica intenzivne emigracije Srba, no jednako tako, vidljivo je da su Hrvati i 1991. godine bili apsolutno dominantna etnička skupina.²

¹ Dražen Živić, Ivana Žebec: „Ukupna depopulacija i starenje stanovništva – najvažniji demografski procesi na bivšem okupiranom području hrvatskog Podunavlja (1991.-2001.)“, *Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja – znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2010., str.173

² Ivo Turk, Marijan Jukić: „Promjene broja i udjela Hrvata i Srba u Hrvatskom Podunavlju kao posljedica Domovinskog rata i mirne reintegracije (1991.-2001.)“, *Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja – znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2010.

3. SLOM JUGOSLAVIJE

3.1 Velikosrpska ideja i raspad Jugoslavije

Osamdesetih godina dvadesetog stoljeća dogodila se prijelomnica za Hrvatsku, odnosno Jugoslaviju, kao i za čitav svijet. Raspadom Sovjetskog Saveza i slomom socijalističkog sustava dogodila se ne samo promjena u ravnoteži moći, u kojoj su Sjedinjene Američke Države izašle kao „pobjednička“ svjetska sila u devedesetima, nego i promjena u razmišljanju i percepciji ljudi. Na hrvatskim prostorima bit će to posljednje razdoblje zajedničke jugoslavenske države. Nakon smrti Josipa Broza Tita 1980. bilo je jasno da će, kao i u mnogim primjerima promjena koje su nastupile u državama koje su ostale bez autoritativnih vođa, i Jugoslavija ući u razdoblje previranja i preustrojavanja, te da će porasti težnje onih koji su bili sustavno zanemarivani u nacionalnom, gospodarskom, kulturnom i svakom drugom smislu.³

Povijest nas uči kako je u svakoj višenacionalnoj državi, kao što je bila i sama Jugoslavija, od goruće važnosti pitanje nacionalne suverenosti i pitanje ustrojstva političkog sustava u kojemu se nalaze. Jednako tako, jasno je da su zahtijevanja naroda u njihovim nacionalnim težnjama, pravima i pokretima veća, utoliko što su nametnuti centralistički sustavi bezobzirniji i nasilniji.⁴ Ujedno, i drugi problemi koji su postojali za vrijeme SFRJ i koji su došli do većeg izražaja nakon smrti Josipa Broza Tita, koji je predstavljao čvrstu ruku vodstva i uspješno uklanjao težnje i zahtjeve naroda Jugoslavije,⁵ pridonijeli su njezinoj političkoj krizi 1980-ih i raspadu početkom 1990-ih godina.

Unatoč pokušajima ustavne decentralizacije (1974.), Jugoslavija je ostala duboko centralizirana država, čiji je vođa iznad zakona, koji je i sam u punom smislu tvorio državu, a time je i prirodni slijed događaja bio opadanje moći i „razbijanje“ iste države nakon njegove smrti. Raspad Jugoslavije je rezultat mnogih uzroka, od problema ekonomske krize, buđenja

³ Franjo Tuđman: *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi, Državnost nacija – ključ mira Europe*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1990., str. 274.

⁴ Isto, str. 256.

⁵ Ivo Goldstein: *Dvadeset godina samostalne Hrvatske*, Novi Liber, Zagreb, 2010., str. 28.

nacionalne svijesti naroda, kao i buđenja povijesne „tihu“ čežnju Srba o Velikoj Srbiji, pokušaja zatiranja prava naroda (Hrvati, Slovenci, Albanci...) da izraze i očuvaju svoju nacionalnost, nasuprot narodu (Srbi) koji je pokušao u svakom smislu ostvariti svoju dominaciju i gospodstvo nad ostalima.

Politička kriza i raspad Jugoslavije dijelom je određen nejednakošću u raspodjeli privredne dobiti među svim tadašnjim republikama Jugoslavije. Nejednakost i nepravda u ekonomskom i političkom smislu je bila jedan od glavnih motiva nezadovoljstva iz 1980-ih godina. Stoga će započeti niz političkih kriza praćenih demonstracijama na Kosovu, a malo kasnije i u ostalim dijelovima Jugoslavije. Režim će na njih odgovoriti nasilnim metodama gušenja i agresivnom srpskom propagandom o tobožnjoj ugroženosti srpskog naroda kako bi opravdali svoje ekspanzionističke namjere.⁶

Srpska akademija nauka i umetnosti izradila je 1986. godine *Memorandum* u kojemu je iznijela kritiku tadašnjeg stanja u Jugoslaviji, tvrdeći (bez valjanih argumenata) kako su Srbi ugrožena nacija kojoj predstoji zadaća ostvariti nacionalno jedinstvo srpskog naroda bez obzira u kojemu dijelu Jugoslavije žive, što je jasno pokazalo da nikada nisu odustali od svojih ideja o Velikoj Srbiji, na štetu teritorija ostalih država i naroda.

Velikosrpska ideja seže u vrijeme (kraj 18. stoljeća) reformatora srpskog jezika Vuka Stefanovića Karadžića, koji je iznio teoriju da su svi govornici štokavskog jezika etnički Srbi, preko „Načertanija“ Ilije Garašanina iz 1844. godine, koji je praktički bio politički program Velike Srbije, Nikole Stojanovića koji je 1905. godine u zagrebačkom časopisu *Srbobran* objavio članak „Do istrage naše ili vaše“, Stevana Moljevića i njegovog programatskog teksta „Homogena Srbija“ iz 1941. godine, pa sve do Slobodana Miloševića i Vojislava Šešelja, odnosno, njegove zapadne granice Velike Srbije na crti: Virovitica – Karlovac – Karlobag.⁷

Velikosrpska politika se oslanjala na mitologiju, koristila je svjesna i nesvjesna osjećanja (mržnje, povijesne predrasude) prisutne u psihi naroda – slično nacističkoj propagandi koja je koristila isti mehanizam – kako bi zaoštrila antagonizme između Hrvata i Srba. Također, bilo je

⁶ Ivo Goldstein: *Dvadeset godina samostalne Hrvatske*, Novi Liber, Zagreb, 2010., str. 30.

⁷ Ljubomir Antić: *Velikosrpski nacionalni programi. Ishodišta i posljedice*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2007.

prisutno neprestano podsjećanje na Nezavisnu Državu Hrvatsku i na zločine koje su počinile ustaše, ono je služilo kao temelj na kojem se razvijaju i jačaju osjećaji međunacionalne mržnje. Nakon anti-albanske propagande uslijedila je zatim anti-slovenska, anti-hrvatska, pa onda anti-bosanska – propaganda.⁸

Krajem 80-ih godina 20. stoljeća, Slobodan Milošević postaje predsjednik Saveza komunista Srbije, te započinje otvorenu velikosrpsku propagandu. Ubrzo organizira prosvjede u Vojvodini i Crnoj Gori kako bi tamošnje vlade podnijele ostavke, a iste bi potom bile sastavljene od Miloševićevih ljudi, da bi ukinuo autonomije pokrajinama i ojačao centralizam na razini Jugoslavije.⁹

Usprkos nepopustljivosti i agresivnosti jugoslavenskog režima, hrvatsko i slovensko političko vodstvo nije odustajalo od pokušaja smirivanja jugoslavenske krize putem konfederalnog modela reformiranja Jugoslavije, uz očuvanje svojih državnopravnih interesa, što na koncu nije naišlo na plodno tlo. Zbog toga će se hrvatsko političko vodstvo okrenuti stvaranju samostalne države bez namjere uključivanja u južnoslavenske integracije.¹⁰

3.2 Pobuna Srba u Hrvatskoj

Nakon nemogućnosti dogovora o reformi Jugoslavije na posljednjem kongresu Saveza komunista Jugoslavije 1990. godine u Beogradu, slovenski i hrvatski delegati su napustili kongresnu dvoranu. To je bio svojevrsni uvod u pripremu i održavanje prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, kao i otvaranje procesa ostvarivanja prava na njezino osamostaljivanje koje nije imalo potporu hrvatskih Srba. Pod utjecajem velikosrpske politike srbijanskog predsjednika

⁸ Ivan Gruijić, Višnja Bilić: „Zatočeni, nestali i masovne grobnice: Žrtve i dokazi zločina“, *Demografski kontekst i sociokulturne posljedice Hrvatskog domovinskog rata*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2009., str. 33.

⁹ Nikica Barić: *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 32.

¹⁰ B. Vukas, ml.: Prijedlozi i nacrti konfederalizacije Jugoslavije 1990./91. – posljednji pokušaji..., *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 27, br. 2, 1991., str. 761-803.

Slobodana Miloševića, hrvatski su Srbi počeli javno izražavati svoje nezadovoljstvo politikom novoizabrane hrvatske vlasti i javno se okupljati na protuhrvatskim „mitinzima“.¹¹

Kada je u Hrvatskoj 1990. godine na izborima pobijedila Hrvatska demokratska zajednica pod vodstvom Franje Tuđmana, srbijansko vodstvo je odlučilo da Hrvatsku treba slomiti pomoću pobune Srba u Hrvatskoj koji trebaju uspostaviti svoj nadzor nad dijelovima hrvatskoga teritorija. Srpska pobuna u Hrvatskoj počinje otimanjem oružja iz policijskih stanica, pobunom u Kninu i blokiranjem prometnica, te brojnim drugim incidentima potpomognutim Jugoslavenskom narodnom armijom. Krajem 1990. godine uspostavljena je Srpska autonomna oblast (SAO) Krajina sa sjedištem u Kninu, a nakon toga će biti osnovane i srpske oblasti u zapadnoj i istočnoj Slavoniji.¹²

U svibnju 1991. godine većina se birača u Hrvatskoj odlučila na referendumu (94%) za slobodnu i neovisnu Hrvatsku, pa je Hrvatski sabor 25. lipnja proglasio suverenu i samostalnu Republiku Hrvatsku. Nakon toga počele su češće velikosrpske provokacije i napadi.

Proces stvaranja paradržave pobunjenih Srba u Hrvatskoj nakon sjeverne Dalmacije i Like nastavljen je u istočnim dijelovima Hrvatske početkom 1991. godine kada je osnovano Srpsko nacionalno vijeće za Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem koje je donijelo „Deklaraciju o suverenoj autonomiji srpskog naroda Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema“ s kojom se Srbi u navedenim područjima proglašavaju neodvojivim dijelom „suverenog srpskog naroda koji živi u Jugoslaviji“.¹³

¹¹ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 7.

¹² Nikica Barić: „Je li 1995. godine Hrvatska počinila “etničko čišćenje” Srba?“, *Časopis za suvremenu povijest*, god. 36., br. 2., 2004., str. 441.

¹³ Davor Marijan: *Bitka za Vukovar*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004., str. 372.

3.3 Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku

Pobuna Srba u Hrvatskoj i srbijanska oružana agresija na Hrvatsku intenzivirali su se u proljeće 1991. godine; prvo početkom ožujka u sukobu u Pakracu, zatim krajem ožujka u sukobu kod Plitvica, gdje je ubijen policajac Josip Jović, prva žrtva Domovinskog rata, te početkom svibnja kada su srpski ekstremisti u Borovu Selu ubili iz zasjede 12 hrvatskih policajaca. Tijekom sva tri sukoba između srpskih pobunjenika i redarstvenih snaga hrvatske države, uključila se i Jugoslavenska narodna armija, stvarajući tzv. tampon-zone između sukobljenih strana, a zapravo onemogućavajući hrvatskoj državi da uspostavi red i ustavni poredak na cjelokupnoj teritoriji.¹⁴

Poslije toga, širi se agresija na Hrvatsku, pri čemu pobunjeni Srbi, uz pomoć Jugoslavenske narodne armije, vrše etničko čišćenje nesrpskog stanovništva, njegovo protjerivanje i ubijanje, zatvaranje u logore, kao i užasna razaranja hrvatskih gradova i sela. Važno je spomenuti i Vukovar, koji je pretrpio najteža razaranja i bio jedan od najočitijih primjera velikosrpske ideje u kojoj je ostvaren planirani genocid.¹⁵

Opsada Vukovara je počela krajem kolovoza 1991. godine, te je trajala gotovo tri mjeseca, tijekom kojih su Jugoslavenska narodna armija, lokalna teritorijalna obrana i srpski dobrovoljci iz Srbije topništvom i bombardiranjem iz zraka potpuno razorili Vukovar, i na taj način počinili najgori oblik kulturocida, urbicida i ekocida, kao i masovni zločin genocida ne samo prema većinskom hrvatskom narodu nego i prema svim nesrpskim etničkim skupinama, uz primjenu najbezobzirnijih metoda i okrutnosti. Masovne grobnice su jedan od dokaza likvidacija, masakriranja i zlostavljanja koja su izvršena nad civilima i hrvatskim braniteljima, a istog nisu bili pošteđeni ni dvjestotinjak ranjenika i bolničkog osoblja iz Vukovarske bolnice. Približno pet tisuća Vukovaraca je bilo zarobljeno i otpremljeno u srbijanske logore u kojima su bili izloženi svakodnevnim fizičkim i psihičkim zlostavljanjima.¹⁶

¹⁴ *Vukovar 1991., Dokumenti iz srpskih izvora*, Novi Liber, Zagreb, 2010., str. 36.

¹⁵ Nikica Barić: *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 571.

¹⁶ Josip Jurčević: „Vukovar '91. – Međunarodno pravo i europska sigurnost“, *Vukovar '91. – međunarodni odjeci i značaj*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 25.

Tijekom srbijanske agresije na Vukovar, oko 600 poginulih branitelja, oko 1.100 poginulih civila od čega 86 djece te nekoliko tisuća nestalih osoba trajne su demografske posljedice rata i razaranja Vukovara. Ujedno, ranjeno je 2.500 osoba od čega su 570 ostali trajni invalidi. Bez jednog ili oba roditelja ostalo je 858 djece.¹⁷

Tijekom 1991. godine Jugoslavenska narodna armija i srpski pobunjenici uspjeli su zauzeti dijelove hrvatskoga teritorija gdje su Srbi bili većinski ili značajnije zastupljeni, no nisu uspjeli srušiti hrvatsku vlast usprkos velikoj oružanoj nadmoćnosti. Istovremeno se srpske snage koncentriraju na rat u Bosni i Hercegovini, pa će pobunjeni Srbi u Hrvatskoj podržati dolazak Međunarodnih snaga, nadajući se da će one preuzeti kontrolu nad tim teritorijima, odnosno, pomoći tome da hrvatske snage ne preuzmu kontrolu na svojim okupiranim područjima, te da će uspjeti pripojiti ta područja budućoj jugoslavenskoj (velikosrpskoj) državi. Za Hrvatsku je dolazak Međunarodnih snaga značio nadu da će one pomoći pri mirnoj reintegraciji okupiranih teritorija Hrvatskoj.

Srbi su krajem 1991. godine proglasili Republiku Srpsku Krajinu, paraustavnu i paradržavnu tvorevinu sa sjedištem u Kninu, pa su i okupirana područja zapadne i istočne Slavonije pripojena toj pobunjeničkoj tvorevini, u kojoj je većina stanovnika bila srpske etničke pripadnosti, budući su protjerali i ubili većinu ostalog, nesrpskog stanovništva.¹⁸

Krajem 1991. i početkom 1992. godine Hrvatska je doživjela diplomatsko priznanje iako je subjekt međunarodnog prava postala najkasnije 8. listopada 1991. godine. To je učvrstilo nadu da će dolazak i razmještanje Mirovnih postrojbi („plavih kaciga“) Ujedinjenih naroda pomoći smirivanju oružane agresije na Hrvatsku te uspostavi hrvatskog ustavnog poretka i na tada okupiranim dijelovima.¹⁹

¹⁷ Davor Marijan: *Bitka za Vukovar*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004., str. 398.

¹⁸ Nikica Barić: *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005, str. 146.

¹⁹ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 123.

Istovremeno, upućivani su mnogi apeli hrvatske javnosti svjetskim mirovnim organizacijama i poznatim političkim ličnostima o potrebi pronalaska zarobljenih i nestalih mnogobrojnih hrvatskih građana, posebice Vukovaraca, koji su odvedeni i mučeni u srpskim logorima u Srbiji i na okupiranim dijelovima Hrvatske.²⁰

Vijeće sigurnosti UN-a, u Rezoluciji 713, kojom je međunarodna zajednica, doduše, pozvala na mirno rješenje tzv. jugoslavenske krize i okončanje rata u Hrvatskoj, uvelo je embargo na uvoz oružja za područje (bivše) Jugoslavije, što je, zapravo, išlo na ruku Jugoslavenskoj narodnoj armiji i pobunjenim Srbima, a otežalo je hrvatsku obranu. Do kraja 1991. godine dogovoren je prekid vatre kao preduvjet primjene mirovnog plana bivšeg američkog državnog tajnika C. Vancea, kao privremenog stanja tijekom kojega će se demilitarizacijom moći ostvariti uvjeti za mir i sigurnost, koje će jamčiti mirovne snage UNPROFOR-a raspoređene na područjima (UNPA) koje su okupirali Srbi.²¹ Mirovni plan nije predviđao koje će biti političko konačno rješenje, stoga su u njega nade polagali i pobunjeni Srbi i Hrvatska. Početkom siječnja 1992. godine potpisano je Sarajevsko primirje kao preduvjet dolaska Međunarodnih mirovnih snaga u Republiku Hrvatsku.²²

Nakon priznanja Hrvatske, njezin međunarodni položaj je ojačan, te je i Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo niz rezolucija koje potvrđuju da je okupirano područje teritorij Hrvatske. Nažalost, kasnije će se pokazati kako rezolucije nisu bile dovoljno jasne, niti su imale konkretne načine na koje će omogućiti da Hrvatska mirnim putem ostvari svoj suverenitet na okupiranim područjima. Isto tako, može se reći da su od 1992. do 1994. godine snage UN-a zapravo štatile postojanje i položaj Republike Srpske Krajine, odnosno, omogućavale su zadržavanje hrvatskog teritorija pod kontrolom pobunjenih hrvatskih Srba i beogradskog režima Slobodana Miloševića. Stanje je bilo na mrtvoj točki jer pregovori sa Srbima nisu nailazili na razumno rješenje; s jedne strane Hrvatska je željela provesti mirnu reintegraciju okupiranih

²⁰ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 136.

²¹ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 140.

²² Nikica Barić: *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 149.

područja, a Srbi su bili uporni u svojoj namjeri da RSK bude samostalna država, koju će ujediniti sa Srbijom, Crnom Gorom i srpskim teritorijem u Bosni i Hercegovini.

Hrvatska je, u međuvremenu, donijela niz zakonskih akata koji su jamčili Srbima, kao i ostalim nacionalnim manjinama, njihova nacionalna prava i zaštitu u Hrvatskoj, kao i Zakon o oprostima od krivičnog progona i postupaka za krivična djela počinjena u oružanim sukobima i u ratu protiv Hrvatske, kojim su abolirani srpski pobunjenici (osim onih koji su počinili ratni zločin).²³ To je jasno pokazalo međunarodnoj zajednici kakve su namjere Hrvatske prema Srbima pri procesu završetka rata, no jednako tako, može se reći i da je hrvatska javnost, osobito hrvatski prognanici, žrtve i obitelji nestalih i poginulih, teško shvaćala ovakvu hrvatsku politiku mira i suradnje. Posebice zbog toga što je i nakon potpisivanja Sarajevskog sporazuma, na strani Republike Hrvatske poginulo više stotina osoba, a ranjeno više od tisuću osoba.²⁴

Tijekom 1992. godine dok je u Hrvatskoj trajalo primirje i raspoređivanje UN-ovih snaga, u Bosni i Hercegovini se u još većoj mjeri pokazala srpska agresija i zločini etničkog čišćenja nesrpskog stanovništva, zbog kojih su SR Jugoslaviji nametnute gospodarske sankcije, koje će pak dovesti do pomaka u dotada beskompromisnoj politici Slobodana Miloševića.²⁵

Srpski pobunjenici su tijekom UN-ovog mandata zauzeli i neka područja, odnosno dijelove općina koja nisu bila među zaštićenima prema Vanceovom planu (dijelovi tadašnjih općina Drniš, Gospić, Karlovac, Ogulin, Otočac, Sinj, Sisak, Šibenik i Zadar), tzv. ružičaste zone, i odbijali ih vratiti pod hrvatsku vlast. Nakon brojnih incidenata Hrvatska je poduzela ograničenu vojnu akciju na području Miljevačkog platoa i uspostavila svoju kontrolu nad tim područjem u lipnju 1992. godine. To je potaknulo snage UN-a da priznaju kako su „ružičaste zone“ dio hrvatskog teritorija, no nažalost, nisu ostvarili nikakav pomak po tom pitanju. Isto tako su bile potpuno neučinkovite i po pitanju uspostave prometnih veza kontinentalne Hrvatske i

²³ Nikica Barić: *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 163.

²⁴ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 150.

²⁵ Nikica Barić: *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 573.

Dalmacije, te je zbog odbijanja suradnje sa strane Srba i nedjelotvornosti UNPROFOR-a, na području Maslenice izvedena ograničena vojna operacija Hrvatske vojske. Hrvatska je željela otvoriti zadarsku zračnu luku i postaviti pontonski most na Maslenici, ali pregovori ni nakon toga također nisu bili uspješni. Cijelo to vrijeme srpska strana je bombardirala sva područja koja su bila u njihovom dometu. Hrvatske snage izvele su i u Lici operaciju Medački džep, no Srbi uporno nisu htjeli uspostaviti suradnju i postići politički dogovor.²⁶

Tijekom 1993. i 1994. godine pokušalo se novim pregovorima uspostaviti trajni prekid vatre te osigurati pretpostavke za postizanje trajnog i naročito pravednog mirovnog rješenja, koje će, dakako, uključiti i reintegraciju okupiranih dijelova u hrvatski ustavni, politički i ekonomski sustav. Štoviše, unatoč nesnalaženjima i neučinkovitosti međunarodne zajednice, napose Mirovnih snaga Ujedinjenih naroda, Hrvatska je 1993. godine odlučila prihvatiti produženje mandata UNPROFOR-a i poduprijeti Rezoluciju Vijeća sigurnosti 871. Početkom 1994. godine došlo je do određenog pomaka u odnosima Hrvatske i SR Jugoslavije u obliku sporazuma o otvorenju Ureda Republike Hrvatske u Beogradu, kao i Biroa SR Jugoslavije u Zagrebu. U ožujku 1994. godine potpisan je i Zagrebački sporazum o prekidu vatre i početku razgovora o ekonomskim i političkim pitanjima.²⁷

Nakon više od godinu dana pregovora, uz pomoć SAD-a, zaključeno je primirje u Washingtonu u ožujku 1994. godine, te potpisan Sporazum o Federaciji Hrvata i Muslimana/Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, a predsjednici F. Tuđman i A. Izetbegović potpisali su preliminarni Sporazum o uspostavi konfederacije Republike Hrvatske i Federacije BiH. Time je okončan dvogodišnji sukob Hrvata i Muslimana/Bošnjaka u BiH, koji je zapravo bio posljedica srbijanske agresije na tu zemlju. Nedugo zatim, predsjednik Republike Hrvatske, Franjo Tuđman, upozorio je na goruće pitanje vraćanja okupiranih hrvatskih područja Hrvatskoj.²⁸

²⁶ Nikica Barić: *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 185.

²⁷ Isto, str. 207.

²⁸ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 356.

3.4 Nove napetosti i plan Z – 4

Godina 1994. većinom je protekla u ozračju potpisivanja Zagrebačkog sporazuma o prekidu vatre, te koncem godine potpisivanja prijedloga o Gospodarskom sporazumu sa Srbima u Republici Srpskoj Krajini. Velike probleme uzrokovala je neučinkovitost UNPROFOR-a, najavljuvanje produžetka mandata, što je značilo samo zadržavanje postojećeg stanja i nemogućnost napredovanja u pitanju rješavanja povratka okupiranih hrvatskih područja i naročito prognanika u svoja naselja. Tomu je pridonijelo i srpsko blokiranje provedbe dogovorenog Gospodarskog sporazuma. Hrvatski prognanici su upućivali mnoge apele međunarodnoj javnosti o pomoći pri traženju nestalih, rješavanja pitanja o srpskim ratnim zločinima i pitanja o povratku prognanih Hrvata u svoje domove. Zbog toga svega Zajednica prognanika organizira mirne prosvjede i blokadu UNPROFOR-a na kontrolnim punktovima.²⁹

Nakon prihvaćanja još jednog mandata UNPROFOR-a do 31. ožujka 1995. godine, hrvatski predsjednik najavio je da će, ukoliko ne dođe do izravnih dogovora Zagreba i Knina, otkazati novi mogući mandat, te upozorio na rješavanje idućih pitanja: izrađivanje mirovnog plana temeljenog na cjelovitosti hrvatske države kao i demilitarizacijom u područjima UNPA, te još jednom podsjetio da hrvatski Ustav sadrži sva ljudska prava i slobode etničkih zajednica i manjina; zatim ostvarivanje komunikacijske i prometne povezanosti s okupiranim dijelovima Hrvatske, program postupnog povratka izbjeglica, pozivanje SR Jugoslavije da se suspregne od bilo kakvog agresivnog miješanja u unutarnje hrvatske stvari.³⁰

Početkom 1995. godine, predsjednik Franjo Tuđman primio je veleposlanike Kontaktne (Rusija, SAD, EZ i UN) skupine koji su mu predali nacrt sporazuma Z – 4 za Hrvatsku. Plan je sadržavao tri dijela: prvi dio je predviđao uspostavu autonomnog područja Krajine u kojoj bi vrijedili svi zakoni i Ustav RH, s time što bi ih morali odobriti i provesti tamošnje vlasti, te bi RH bila obvezna poštivati zakone koje donese Krajina. Krajina bi imala vlastitu zastavu i grb;

²⁹ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 386.

³⁰ Isto, str. 412.

upotrebljavao bi se srpski jezik i ćirilčno pismo, te Hrvatska ne bi mogla moći naplaćivati poreze u tom području. Krajina bi imala poseban novac, jednako vrijedan kao kuna. Krajina bi, također, imala svoje zakonodavno tijelo, vladu i predsjednika, a u hrvatskom Saboru imala bi 10 zastupnika u Zastupničkom domu i 9 u Županijskom, te bi Srbi bili zastupljeni u Vladinim tijelima razmjerno zastupljenosti u stanovništvu. Krajina ne bi smjela imati vojsku, ali imala bi svoje policijske snage, dok Hrvatska vojska ne bi smjela ulaziti na teritorij Krajine. Područje Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema bilo bi pod upravom Vlade RH, no na tim područjima bile bi uspostavljene snage UN-a. Sastavni dio plana Z – 4 je i odredba da Republika Hrvatska i Krajina neće kazнено goniti nikoga za djela počinjena u ratu, osim za ratne zločine, genocid i zločin protiv čovječnosti.³¹

Planom Z – 4 Srbima je ponuđena, zapravo, „država u državi“. Većina hrvatskih političara ocijenila je plan neprihvatljivim i vrlo štetnim za Hrvatsku, te je i hrvatski predsjednik bio više nego nezadovoljan rješenjima koje su predložili predstavnici međunarodne zajednice. No, nakon sastanaka i pregovora sa predstavnicima Kontaktne skupine, hrvatski predsjednik je načelno prihvatio plan Z – 4 kao početak potrage za konačnim rješenjem krize. Nakon što je Hrvatska prihvatila Z – 4, međunarodni predstavnici su otišli u Knin na pregovore sa pobunjenim Srbima. U Kninu su odmah odbili ponuđeni plan, te ga nisu htjeli niti uzeti u ruke, rekavši da iza njihovih odluka stoji Slobodan Milošević. Usprkos upozorenjima međunarodne zajednice o posljedicama koje će trpjeti zbog svoje nepopustljive i agresivne politike, Srbi su ostali pri svojim odlukama.³² Pretpostavlja se da je Miloševićovo odbijanje plana Z – 4 proizlazilo iz mogućnosti da se koncept političke autonomije primjeni i drugdje, te da dođe do preispitavanja statusa Kosova, a možda i Vojvodine.

Odbijanjem čak i razgovora o planu Z – 4, Srbi su pokazali da nemaju namjeru sudjelovati u procesu mirne reintegracije okupiranih područja, niti postati otvoreni za pregovore – čak niti uz najveća jamstva o ljudskim pravima i slobodama, te da nemaju namjeru surađivati u mirnom završetku krize koju su izazvali, uz dobivanje političke i teritorijalne autonomije u

³¹ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 448.

³² *Hrvatska policija u Domovinskom ratu*, Ministarstvo unutarnjih poslova RH, Zagreb, 2011., str. 59.

Hrvatskoj. Hrvatska je, s druge strane, načelnim prihvaćanjem plana Z – 4 pokazala najbolju volju za suradnjom na uspostavljanju mira i osiguranjem pretpostavki za okončanje višegodišnjeg ratnog sukoba i političke krize.³³

3.5 Vojno-redarstvene operacije „Bljesak“ i „Oluja“

Bezuspješni pregovori sa Srbima i neučinkovito višegodišnje djelovanje snaga UN-a na području Hrvatske, kao i novi incidenti između pobunjenih Srba i Hrvatske doveli su Hrvatsku do uključivanja vojnih snaga na okupiranim područjima zapadne Slavonije. Operacija „Bljesak“ započela je 1. svibnja 1995. godine napadom hrvatskih snaga iz pravca Novske i Nove Gradiške. Munjevitom akcijom hrvatske su snage uspjele osloboditi 500 četvornih kilometara dotada okupiranog zapadnoslavonskog teritorija i uspostaviti nadzor nad autocestom Zagreb – Lipovac i željezničkom prugom prema istočnoj Slavoniji, kao i dijelom državne granice prema Bosni i Hercegovini.³⁴

Oslobođenje zapadne Slavonije bilo je od iznimnog značaja za Hrvatsku, jer je pokazala da je sposobna provesti i nove akcije za oslobađanje teritorija, ukoliko do oslobođenja okupiranih područja ne dođe mirnim putem. Na ovu hrvatsku vojno-redarstvenu operaciju Srbi su odgovorili bombardiranjem centra Zagreba, Siska, Karlovca i drugih gradova, njihovih ulica i bolnica, tijekom kojih su zabilježene i brojne civilne žrtve.³⁵

Unatoč pokušajima, krajinski Srbi su i nakon „Bljeska“ odbili sve pregovore koji bi doveli do mirne reintegracije preostalog okupiranog područja Hrvatske. Zbog toga, Hrvatskoj nije preostalo niti jedno drugo rješenje kojim bi se privela kraju višegodišnja srpska nelegitimna okupacija dijelova Republike Hrvatske, do nove vojne operacije. Operacija „Oluja“ započela je

³³ Albert Bing: „Put do Erduta, Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994. – 1995. i reintegracija hrvatskog Podunavlja“, *Scrinia Slavonica*, br. 7, 2007., str. 394.

³⁴ <http://www.morh.hr/hr/aktualne-teme/15.-obljetnica-operacije-bljesak-2010/vojno-redarstvena-operacija-bljesak.html>

³⁵ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 475.

4. kolovoza 1995. godine. Pozvani su svi pripadnici srpskih paravojskih postrojbi da predaju oružje i omoguće miran ulazak u područje, te im je zajamčena amnestija prema hrvatskom zakonu. Nakon što nije došlo do suradnje, hrvatske vojne snage i specijalna policija provele su vojno oslobodanje područja te u samo nekoliko dana oslobodile područja Banovine, Korduna, Like i sjeverno-dalmatinskog zaleđa, čime je konačno ugušena srpska pobuna u Hrvatskoj.³⁶

Daljnijim napredovanjem hrvatskih snaga i armije BiH zauzet je i veći prostor zapadne Bosne, te su nakon tih vojnih uspjeha značajno izmijenjeni položaji sukobljenih snaga u BiH, a isto tako međunarodna zajednica je aktivnije prionula na rješavanje pitanja završetka rata u BiH. Nakon ovih vojnih operacija, predsjednik Tuđman će se zauzeti za što hitnije rješavanje pitanja još uvijek okupirane istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema.³⁷

Srbi u Republici Srpskoj Krajini dobrim dijelom uopće nisu željeli prihvatiti bilo kakav suživot s Hrvatima i u sklopu Republike Hrvatske, pa su vlasti RSK-a neposredno uoči, kao i tijekom „Oluje“, same provele organizirane mjere evakuacije srpskog civilnog stanovništva s tog područja unatoč jamstvima i pravima koje je nudila Hrvatska.³⁸

3.6 Odluka Hrvatske da provede mirnu reintegraciju

Međunarodna zajednica je, posebice putem misija UNPROFOR-a i UNCRO-a tijekom 1992. godine pa sve do 1995. godine, izazvala veliko razočarenje u očima Hrvatske i njezinih građana. Potpuno su iznevjerili Hrvatsku u pokušajima da se uspostavi potpuni mir i prekid oružanih sukoba i omogući proces povratka prognanika u njihova područja. Tomu su glavni uzroci bili radikalni stavovi vodstva pobunjenih Srba u Hrvatskoj, koji nisu odustajali od namjere

³⁶ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 505.

³⁷ Isto, str. 523

³⁸ Nikica Barić: „Je li 1995. godine Hrvatska počinila „etničko čišćenje“ Srba?“, *Časopis za suvremenu povijest*, God. 36., br.2., 2004., str. 443.

da „razbiju“ hrvatsku državu i dodatno pogoršaju odnose Hrvata i Srba; stoga su, kao što je već napomenuto, u svojoj bahatosti išli do apsurdna, odbijajući već spomenuti plan Z – 4.

Nakon svih mogućih pokušaja normalizacije odnosa i brojnih pregovora sa Srbima, navedenih u poglavljima prije, nije bilo drugog izbora za Hrvatsku od onoga da vojnim putem vrati svoja okupirana područja. Nakon operacija „Bljesak“ i „Oluja“, kojima je konačno oslobođeno područje zapadne Slavonije, Banovine, Like, Korduna, te sjeverno-dalmatinskog zaleđa, preostalo je još samo pitanje oslobađanja hrvatskoga Podunavlja.

Nema sumnje da je brzi pad cijelog zapadnog dijela RSK za Srbe u njezinom preostalom dijelu, u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu, bio težak udarac, koji je poslužio kao uvod u mogući slični scenarij na okupiranom području istoka Hrvatske. Osim toga, osloboditeljske vojne operacije donijele su Hrvatskoj bitne promjene moći u političkom i vojnom smislu, veću pozornost SAD-a kao i veću spremnost Srba na pregovore. U pregovorima za provedbu mirne reintegracije Hrvatskoga Podunavlja istaknuo se američki veleposlanik u Republici Hrvatskoj Peter Galbraith, a uz njega UN-ov veleposlanik Thorwald Stoltenberg, koji su započeli aktivnije pregovore sa pobunjeničkim srpskim vodstvom, Goranom Hadžićem i Milanom Milanovićem.³⁹

Hrvatski predsjednik Franjo Tuđman hrabro se odlučio na mirnu reintegraciju preostalog okupiranog područja Hrvatske, i to u najtežem vremenu kada je sveukupna hrvatska javnost, posebice hrvatski prognanici, invalidi, preživjele žrtve srpskih zločina kao i oni svi koji su u nametnutom ratu izgubili svoje obitelji, očekivala vojno oslobođenje Hrvatskoga Podunavlja. Bilo je iznimno teško odlučiti ne uzvratiti za sve ono što je Vukovaru učinjeno, odreći se rata i ulagati u mir i zajedničku budućnost Hrvata i Srba. Odluka o misiji mira bila je od izuzetnog humanog i demokratskog značaja za cijelu Hrvatsku, jer je odlukom o mirnoj reintegraciji Hrvatska pokazala da skrbi za očuvanje života svih hrvatskih državljana, i Srba i Hrvata, te da je

³⁹ Hrvoje Šarinić: *Svi moji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem, Između rata i diplomacije 1993. – 1995. (1998.)*, Globus International, Zagreb, 1999., str. 11.

u njenom interesu spriječiti daljne ljudske žrtve, materijalna razaranja, štete u poljoprivredi, opasnost od protuudara i drugog.⁴⁰

U ovome se očituje volja i snaga hrvatskog naroda, koji se na svaki mogući način izdiže iznad onih koji su izvršili agresiju nad njime, da opet pruži ruku mira, da stvori uvjete slobodnog društva za sve građane Hrvatske, i na taj način velikim dijelom pobije svaku zlonamjernu opasku o tome kako se željelo izvršiti etničko čišćenje nad srpskom populacijom na ovim prostorima. Jednako tako, ovom odlukom Hrvatska je potvrdila svoje mjesto u međunarodnoj zajednici kao demokratska i neovisna država, koja će, nakon završetka mandata Prijalazne Uprave, zaživjeti bez međunarodne skrbi, intervencija ili nadzora, kako i dolikuje samostalnoj državi.⁴¹

4. *MIRNA REINTEGRACIJA – PREGOVORI, TIJEK, PORUKE*

4.1 Od Daytonu do Erduta

Pitanje Hrvatskoga Podunavlja rješavalo se u okviru Daytonskog sporazuma o uređenju BiH nakon rata u studenom 1995. godine, na kojemu su sudjelovali Alija Izetbegović – predsjednik Bosne i Hercegovine, Slobodan Milošević – predsjednik Republike Srbije i Franjo Tuđman, predsjednik Republike Hrvatske; te Richard Holbrooke – veleposlanik i glavni američki pregovarač te američki general Wesley Clark. Richard Holbrooke je bio glavni daytonski posrednik; koji je uspio udovoljiti željama hrvatskog vodstva da se najprije riješi problem mirne reintegracije Hrvatskoga Podunavlja, a zatim nastave razgovori o mirovnom procesu u BiH.

⁴⁰ Ivan Vrkic: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 10.

⁴¹ Isto, str. 8.

U pregovorima o istočnoj Slavoniji, Milošević je inzistirao da se Srbima u toj hrvatskoj regiji omogući da o svom konačnom položaju odluče na referendumu, što je Tuđman odbio. Postojala i nesuglasica oko trajanja prijelazne uprave, pri čemu je Tuđman tražio da ona traje jednu godinu, dok je Milošević smatrao da se ona mora protegnuti na tri godine.⁴² Hrvatska diplomacija je ipak uspjela dogovoriti suradnju sa Srbima na okupiranom području i privesti kraju pregovore sa pobunjenim Srbima o mirnoj reintegraciji Hrvatskoga Podunavlja. Ondje je potpisan i sporazum o nestalim osobama sa SRJ, na temelju kojeg su razmijenjeni zatočeni s objiju strana.⁴³

4.2 Erdutski sporazum

I prije završetka pregovora u Daytonu, u Erdutu i Zagrebu je 12. studenog 1995. godine potpisan „Temeljni sporazum“ o mirnoj reintegraciji istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema u ustavnopravni poredak Republike Hrvatske. Potpis u ime pobunjenih Srba dao je Milan Milanović, uz prisutnost predstavnika međunarodne zajednice Petera Galbraitha i Thorwalda Stoltenberga, a zatim je Sporazum u Zagrebu potpisao u ime hrvatske vlade Hrvoje Šarinić.⁴⁴

Sporazumom su stvoreni uvjeti za završetak rata u Hrvatskoj i povratak okupiranog područja u sastav Republike Hrvatske. Tekst sporazuma je bio vrlo jednostavan, s naglašenim odrednicama prema poštivanju različitih aspekata ljudskih prava. Sporazum je sadržavao 14 odredbi:

1. Postojat će prijelazno razdoblje od 12 mjeseci koje može biti produženo, najduže za još jedno razdoblje istog trajanja, ako to zatraži jedna od strana potpisnica ugovora.

⁴² Nikica Barić: „Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, *Scrinia Slavonica*, br. 11, 2011., str. 402.

⁴³ Mate Granić: *Vanjski poslovi, Iza kulisa politike*, Algoritam, Zagreb, 2005., str. 129.

⁴⁴ Hrvoje Šarinić: *Svi moji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem, Između rata i diplomacije 1993. – 1995. (1998.)*, Globus International, Zagreb, 1999., str. 311.

2. Od Vijeća sigurnosti UN-a traži se uspostava prijelazne uprave koja će upravljati tim područjem u prijelaznom razdoblju, u interesu svih osoba koje žive ili se vraćaju u područje.
3. Od Vijeća sigurnosti UN-a traži se da donese odluku o slanju međunarodnih snaga koje će u prijelaznom razdoblju održavati mir i sigurnost u području i na druge načine pomagati u provedbi ovog sporazuma. Područje će biti demilitarizirano u skladu s rokovima i procjenama međunarodnih snaga. Demilitarizacija se mora dovršiti najkasnije 30 dana nakon razmještanja međunarodnih snaga, a njome će biti obuhvaćene sve vojne i policijske snage, osim međunarodnih snaga i policije koja će djelovati pod nadzorom, ili uz pristanak Prijelazne uprave.
4. Prijelazna uprava će osigurati mogućnost povratka izbjeglica i raseljenih osoba u njihov dom. Sve osobe koje su napustile područje ili su došle u područje, a ranije su imale stalno mjesto boravka u drugim dijelovima Hrvatske, uživat će ista prava kao i svi ostali stanovnici područja. Prijelazna uprava će bez odlaganja poduzeti potrebne korake za ponovnu uspostavu normalnog djelovanja svih javnih službi u području.
5. Prijelazna uprava pomoći će u osnivanju i izborzbi privremenih policijskih snaga, u cilju izgradnje profesionalizma među pripadnicima policije, kao i uspostavi povjerenja među etničkim zajednicama.
6. U području će se poštivati najviša razina međunarodno priznatih ljudska prava i osnovnih sloboda.
7. Sve osobe imaju pravo slobodno se vratiti u svoje mjesto boravka u području i gdje će živjeti u punoj sigurnosti. Sve osobe koje su došle na područje, a prethodno su imali mjesto stalnog boravka u Hrvatskoj, imaju pravo živjeti u području.

8. Sve osobe imaju pravo na povratak sve imovine koja im je oduzeta nezakonitim postupcima ili su je bili prisiljeni napustiti, odnosno imaju pravo na pravednu odštetu za tu imovinu.
9. Sve osobe, bez obzira na nacionalnost, imaju pravo na povratak imovine, na odštetu za imovinu koja im se ne može vratiti, kao i na pomoć u obnovi oštećene imovine.
10. Sve zainteresirane zemlje i organizacije pozvane su da poduzmu odgovarajuće korake kako bi pomogle provođenju sporazuma. Nakon isteka prijelaznog razdoblja međunarodna zajednica će dugoročno pratiti i izvještavati o poštivanju ljudskih prava na području.
11. Sve zainteresirane zemlje i organizacije pozivaju se da osnuju komisiju koja će pratiti provođenje sporazuma, posebno njegovih odredbi koje se odnose na ljudska i građanska prava, da vrši istragu o svim prijavama kršenja ovoga sporazuma, i da donosi odgovarajuće preporuke.
12. Najkasnije 30 dana prije isteka prijelaznog razdoblja Prijelazna uprava organizirat će izbore za sva tijela lokalnih vlasti, uključujući i općine, oblasti i županije, dok će srpskoj zajednici biti osigurano da imenuje zajedničko vijeće općina. Od nadležnih međunarodnih organizacija kao i od zainteresiranih država traži se nadzor u provođenju spomenutih izbora.
13. Hrvatske vlasti će surađivati u potpunosti s Prijelaznom upravom i međunarodnim snagama. Tijekom prijelaznog razdoblja hrvatska Vlada odobrit će nazočnost međunarodnih promatrača na međunarodnim granicama područja, kako bi se omogućila sloboda kretanja ljudi preko postojećih graničnih prijelaza.

14. Sporazum stupa na snagu nakon što Vijeće sigurnosti UN-a donese rezoluciju koja će potvrditi odredbe sporazuma.⁴⁵

Ovim sporazumom prestaje u potpunosti srpska vojna okupacija dijelova istočne Slavonije, zapadnog Srijema i Baranje, s obzirom da je ključni uvjet za njegovu provedbu demilitarizacija tog područja, dakle, razoružanje postrojbi pobunjenih Srba, i to svakako treba imati na umu kada se kritički propituje potpisani sporazum.⁴⁶

Erdutski sporazum je potaknuo pitanje odnosa Hrvatske i SR Jugoslavije, pa je tako 23. kolovoza 1996. godine u Beogradu potpisan sporazum o normalizaciji odnosa između Hrvatske i SR Jugoslavije, kojim su se one međusobno priznale u njihovim međunarodno priznatim granicama.⁴⁷

4.3 Rezolucija 1037 i mandat UNTAES-a

Kao što je već navedno, stupanje Erdutskog sporazuma na snagu započet će rezolucijom UN-a 1037, od 15. siječnja 1996. godine, kojom je uspostavljena Prijelazna uprava za pomoć uspostave hrvatske vlasti na čelu s američkim generalom J. Paulom Kleinom, te utvrđivanjem mandata novih snaga UNTAES-a (United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonija, Baranja and Western Sirmium) na period od godinu dana, s mogućnošću produženja mandata na još jednu godinu.

Prema toj rezoluciji, bilo je jasno da je područje istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema sastavni dio Republike Hrvatske, te da se područje mora demilitarizirati u roku od 30 dana kad se rasporedi vojna komponenta UNTAES-a, te će u područje biti raspoređeno 5.000

⁴⁵ Nikica Barić: „Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, *Scrinia Slavonica*, br. 11, 2011., str. 399.

⁴⁶ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 35.

⁴⁷ Nikica Barić: „Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, *Scrinia Slavonica*, br. 11, 2011., str. 404.

vojnika. Istovremeno će UNTAES raditi na uspostavi privremenih policijskih snaga. Nakon demilitarizacije, sjedište Prijelaznog upravitelja J. P. Kleina bit će u Vukovaru.

Važna odredba u Rezoluciji je i ta da jednogodišnji mandat može biti prekinut ukoliko dođe do ozbiljnije povrede odredbi Sporazuma, što znači da se Srbima neće tolerirati odbijanje suradnje i da će se u tom slučaju mandatne snage povući i prepustiti Hrvatskoj obavljanje integracije na način na koji sama želi.

Hrvatska vlada je potom osnovala Ured privremene uprave za uspostavu hrvatske vlasti na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, s predstojnikom ureda Ivicom Vrkićem i njegovim zamjenikom Mirkom Tankosićem.

Nakon toga, glavni tajnik UN-a je podnio izvještaj Vijeću sigurnosti o djelovanju i budućnosti UN-a u Hrvatskoj i BiH, te istaknuo važnost međusobne suradnje svih strana u mirovnom procesu.⁴⁸

⁴⁸ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 37.

4.4 Misija UNTAES-a

Prema Prijelaznom upravitelju J. P. Kleinu misija UNTAES-a je imala nekoliko ciljeva:

- Organizirati demilitarizaciju područja i dovesti ga pod suverenu kontrolu hrvatske uprave,
- Zadržati multietnički karakter područja, poticati povjerenje među lokalnim stanovnicima bez obzira na njihovu etničku pripadnost, omogućiti svim prognanicima i izbjeglicama sva prava na slobodan povratak svojim domovima, kao i život u sigurnim uvjetima,
- promovirati poštivanje najviših standarda ljudskih prava i temeljnih sloboda,
- promovirati ponovni razvoj i obnovu područja sukladno hrvatskim planovima poslijeratne obnove i razvitka, organizirati slobodne i pravedne lokalne izbore ne više od 30 dana pri završetku prijelaznog razdoblja.

Ciljevi bi se trebali odvijati kroz faze pripreme, raspoređivanja, fazu demilitarizacije, fazu stabilizacije i fazu zatvaranja. Mirna reintegracija se trebala izvršiti kroz demilitarizaciju područja, upravnu reintegraciju, socijalnu reintegraciju, prijelazne policijske snage, održavanje izbora, te kroz ekonomsku obnovu.⁴⁹

Osnovan je Ured privremene uprave za uspostavu hrvatske vlasti na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, na čelu s Ivicom Vrkićem, koji je imao zadaću u cijelom procesu surađivati sa međunarodnom zajednicom, kao i sa Srbima, te uz pomoć provedbenih odbora za poljoprivredu, zdravstvo, ljudska prava, policiju, vojna pitanja, kulturu i obrazovanje,

⁴⁹ Jacques Paul Klein, „UNTAES – sažeto izvješće misije, *Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja – znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2010., str. 22.

prognanička pitanja, civilnu upravu, javna poduzeća, obnovu i vjerska pitanja, uspješno provesti mirnu reintegraciju.⁵⁰

4.5 Prvi korak u mirnoj reintegraciji - demilitarizacija Hrvatskoga Podunavlja

Demilitarizacija podrazumijeva rasformiranje i razvojačenje svih vojnih i policijskih snaga, postrojbi i osoba i njihovih pripadajućih zapovjedništava i nadzornih struktura. To znači da nikakvo oružje, streljivo, eksplozivi i druga vojna oprema ne smije biti u posjedu onih koji žive u Području, ako to nije odobreno od strane Prijelaznog upravitelja. Isto tako, mjesni zapovjednici će osigurati Zapovjedniku Snaga zemljovide koji sadrže precizne lokacije svih poznatih minskih polja, neeksplozivnih borbenih tehnika, eksplozivnih naprava te pripremiti proces razminiranja tih područja.⁵¹

Srpsko vojno vodstvo je, naravno, pokušalo osmisliti načine na koje bi mogli izbjeći razoružavanje njihovih postrojbi. Tako u njihovim vojnim spisima stoje prijedlozi vojnog vodstva pobunjenih Srba da se u sklopu demilitarizacije u Oblasti zadrži 11 četa s 1.350 ljudi, koje je trebalo formirati od specijalne jedinice MUP-a Srijemsko-baranjske oblasti. Iz Oblasti je u SR Jugoslaviju trebalo povući moderno teško naoružanje, ali je na tom području trebalo sakriti najveći dio streljačkog naoružanja s jednim borbenim kompletom municije, kao i sredstva za blisku protuoklopnu borbu. Zaključeno je da se proces demilitarizacije mora odmah početi planirati, po planu koji će zajednički izraditi Generalštab Vojske Jugoslavije i Komanda 11. Korpusa.⁵²

Nešto prije isteka roka za demilitarizaciju, Jordanski bataljun UNTAES-a sukobit će se sa srpskim paravojnim formacijama na području Đeletovaca, kada će Srbi ispaliti pet granata na područje Otoka. Đeletovci su imali izuzetnu važnost jer su bili bogati naftnim poljima, koji su

⁵⁰ Ivan Vrkic: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 400.

⁵¹ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 56.

⁵² Nikica Barić: „Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, *Scrinia Slavonica*, br. 11, 2011., str. 412.

sada bili pod kontrolom Srba. Preuzimanje kontrole nad Đeletovcima je bilo od velikog značaja jer je prekinuto pljačkanje nafte te švercanje benzina preko granice u Srbiju.⁵³

UNTAES se usprkos svemu odlučio za potpunu demilitarizaciju Oblasti. Tako srpska strana nije mogla zadržati spomenutih 11 četa, dok je i cjelokupno teško naoružanje 11. slavonsko-baranjskog korpusa povučeno u Jugoslaviju. To je postalo jasno nakon njihovog susreta s belgijskim generalom Josephom Schoupsom, koji je ubrzo trebao preuzeti zapovjedništvo nad vojnom sastavnicom nove misije UN-a, a nakon čega se general obratio srpskom stanovništvu kada je dao na znanje da će tijekom travnja i do početka svibnja 1996. godine biti raspoređeno novih 3.000 pripadnika snaga UN-a, uglavnom Jordanaca i Pakistanaca. Prema planu, zapovjednik Schoups i upravitelj Klein će imati sjedište u vukovarskoj vojarni, a najavljeno je i će u sklopu demilitarizacije srpsko naoružanje biti povučeno iz Oblasti, ili prikupljeno i uništeno.⁵⁴

Nakon demilitarizacije srpskih vojnih snaga trebalo je provesti i demilitarizaciju srpske milicije, koju su trebale zamijeniti Prijelazne policijske snage, a također je trebalo provesti i razoružanje civilnog stanovništva. Tijekom mjesec dana procesa demilitarizacije, do 21. svibnja 1996., raspušteno je više od 90% srpskih vojnih i paravojnih postrojbi, predano više od 90% teškog naoružanja, a UNTAES je preuzeo vojarnu u Vukovaru i Belom Manastiru. Nakon toga, uslijedilo je aktivno razminiranje područja uz pomoć UNHCR-a i pojedinih civilnih tvrtki obučениh za to. Uslijedila je i obuka hrvatskih i srpskih policajaca u Budimpešti za rad u Prijelaznim policijskim snagama.⁵⁵

⁵³ Ivan Vrkic: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 101.

⁵⁴ Nikica Barić: „Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, *Scrinia Slavonica*, br. 11, 2011., str. 414.

⁵⁵ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 70.

4.6 Prva godina mirne reintegracije i početak rada Ureda (Prvi dogovori)

Suradnjom Ureda privremene uprave za uspostavu hrvatske vlasti na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema (u daljnjem tekstu Ured) dogovoreno je slobodno kretanje i otvorenje autoputa pored Lipovca, na granici sa Srbijom kod Bajakova u svibnju 1996. godine. Otvaranje nekadašnje autoceste Bratstva i jedinstva je bio rezultat brojnih pregovora s UNTAES-om i Beogradom; iako postavljanje hrvatske zastave nije proteklo glatko, ali je na svu razumnost odgovornih, na koncu postavljena. Svečano otvaranje autoputa proteklo je igrom slučaja bez srpske strane, ali ne i bez oduševljenja svih prisutnih.⁵⁶

Nedugo zatim, konačno je uspostavljen poštanski promet između područja pod UNTAES-om i ostalog slobodnog područja Hrvatske, na kontrolnoj točki između Nuštra i Bršadina. U tome svemu, primjećuje se kako se u Bršadinu, srpskom uporištu, posve normalno živi, dok je Vukovar doslovce srušen sa zemljom.⁵⁷

Daljnjim naporima rada Ureda, dogovoreno je priključivanje Vukovara na telefonsku liniju Republike Hrvatske. Uz pomoć Prijelaznog upravitelja J. P. Kleina, te u dogovoru sa srpskom stranom, održano je svečano otvaranje telefonske linije u vukovarskoj pošti u lipnju 1996. godine, uz nazočnost pedesetak hrvatskih lokalnih političara i novinara, kojima je ovo bio prvi ulazak u Vukovar nakon rata. Ubrzo nakon toga, s radom su započele i Prijelazne policijske snage koje čija je zadaća omogućiti sigurnost i zaštitu svim građanima na području Podunavlja.⁵⁸

⁵⁶ Ivan Vrkic: Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 64.

⁵⁷ Isto, str. 71.

⁵⁸ Isto, str. 108.

4.7 Srpski zahtjevi

U daljnjem procesu reintegracije, hrvatska strana je nailazila na prepreke zbog srpskih nastojanja da zadrže Đeletovce, te sabotiranja dogovora o poljoprivredi, robnim razmjenama, pripremama za proljetnu sjetvu, stavljanja „Belja“ u puni pogon proizvodnje, koji je dotada, u srpskim rukama radio sa tek nekih 10% kapaciteta. Srbi u ugovorima o poljoprivredi pokušavaju „progurati“ neophodnost usuglašavanja s njihovom tzv. Vladom, koju su sami osnovali, te na taj način dokazati njihovu političku samostalnost.⁵⁹

Treba napomenuti ozbiljnost upornih srpskih zahtjeva za autonomijom, što je očito pokazatelj da su se Srbi očajnički nadali kako će kroz mirnu reintegraciju, odnosno, prijelazno razdoblje UNTAES-a uspjeti ostvariti svoje neutemeljene i agresivne zahtjeve za posebnim položajem „Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem“. Na sjednici Skupštine u Vukovaru, pobunjeni Srbi utvrdili su kako za poseban položaj Oblasti postoje objektivne povijesne, zemljopisne, etničke i političke pretpostavke, te bi ostvarenje takvog položaja u trenutnim okolnostima predstavljalo optimalno rješenje.⁶⁰

U tom smislu spomenuto je da se Hrvatska, kada je tražila međunarodno priznanje, obavezala da će osigurati poseban položaj za Srbe na onim područjima gdje oni čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva. U njihovom prijedlogu stajalo je da bi hrvatski Sabor trebao donijeti zakon o autonomiji Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, te da se taj zakon ne bi smio mijenjati bez pristanka Oblasne skupštine. Autonomija bi značila da Oblast samostalno donosi svoje zakone kojima se uređuju sva pitanja od značenja za njezine stanovnike, dakle, Srpska oblast bi imala svoj parlament, odnosno skupštinu, vladu, zastavu, grb i himnu, dok bi službeni jezik u njoj bio srpski. Oblasna skupština birala bi vladu koja bi obavezno trebala imati resore unutrašnjih poslova, financija, socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja, kulture, vjera, industrije, poljoprivrede, šumarstva, prometa, informiranja i zaštite ljudskih prava. Stanovnici Oblasti imali bi i posebno oblasno, odnosno regionalno državljanstvo. Dalje u

⁵⁹ Ivan Vrkic: Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 84.

⁶⁰ Nikica Barić: „Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, Scrinia Slavonica, br. 11, 2011., str. 425.

prijedlogu iznose i to kako bi Hrvatski Sabor, prije donošenja bilo kakvih odluka koje se tiču prava i interesa Oblasti, trebali su o tome zatražiti mišljenje Oblasne skupštine.

Tako su srpske nevladine organizacije u Oblasti krajem lipnja 1996. organizirale potpisivanje peticije u kojoj je zatraženo da ona ostane posebno područje s vlastitom izvršnom, zakonodavnom i sudskom vlašću. Peticiju je potpisalo 50.000 građana, a zatim je 28. srpnja u Vukovaru održan „Protest za pravedan mir“, s kojeg je spomenuta peticija upućena UN-u. Erdutski sporazum, pak, nije predviđao postojanje srpske teritorijalne autonomije, niti je ovo područje prema predratnom sastavu stanovništva imalo srpsku većinu., stoga su srpski zahtjevi bili potpuno neutemeljeni i možemo reći, pred-zadnji trzaji za ostvarivanjem njihove agresivne politike.⁶¹

4.8 Provedba mirne reintegracije do kraja 1996. godine

Mirna reintegracija se odvijala vrlo sporo, zbog navedenih očekivanja Srba, te prisutnosti međunarodne zajednice koja je motrila svaki korak hrvatskih vlasti, te u prvom planu imala zadaću osigurati ostanak Srba u Podunavlju, kao i povratak hrvatskih izbjeglica i njihov miran suživot sa Srbima.

U srpnju 1996. godine došlo je do nekih novih uspjeha hrvatskih vlasti: započelo je razminiranje Srijemskog trokuta, otvoren je plovni put Drava – Dunav, a osobito su važni bili dogovori o uvođenju hrvatske kune i Ininom ulasku u Podunavlje. Odlučeno je da će biti isplaćene prve mirovine, njih 150, umirovljenicima u Baranji, koji će uzeti hrvatske isprave i mirovine u kunama, što je bio pozitivan pomak za hrvatske vlasti, koje su težile što prije uvesti hrvatske simbole i institucije u Podunavlje.⁶²

⁶¹Nikica Barić: „Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja“, *Scrinia Slavonica*, br. 11, 2011., str. 426.

⁶² *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 11.

Istog mjeseca hrvatski prognanici uputili su zahtjev Prijelaznom upravitelji J. P. Kleinu u kojemu traže da im se omogući posjet, a zatim i povratak u mjesto Bilje. Nažalost, lokalni Srbi su povodom njihovih posjeta organizirali niz incidenata, gdje su blokirali prolaz i kamenovali autobus s hrvatskim prognanicima.⁶³

U kolovozu vode se razgovori s Mađarskom o otvaranju graničnog prijelaza Kneževo – Udvar, što je trebalo potaknuti i uzimanje hrvatskih putovnica da bi stanovništvo nesmetano moglo prelaziti granicu.⁶⁴

Što se tiče UNTAES-a, mandat je istjecao 15. siječnja 1997. godine, no prema Erdutskom sporazumu, omogućit će se produženje mandata za još jednu godinu ukoliko to zatraži jedna strana. Dakako da su Srbi iskoristili ovu mogućnost i pozvali se na produženje mandata, te je glavni tajnik UN-a Boutros Ghali uputio zahtjev Vijeću sigurnosti za produženjem mandata do 15. siječnja 1998. godine.⁶⁵ Ovo je naišlo na veliko neodobravanje hrvatske javnosti, zbog brojnih pitanja koja se trebaju riješiti, a koja Srbi planirano odugovlače i na taj način dobijaju vrijeme unutar kojeg se nadaju stvoriti uvjete za srpsku autonomiju.

Vlada Republike Hrvatske u kolovozu potpisuje i sporazum kojim sufinancira UNTAES za sljedećih 6 mjeseci rada, nadajući se kako će mandat završiti do sredine travnja iduće godine. Istovremeno se konačno dovršavaju pregovori o Đeletovcima, te u kolovozu INA ulazi u Đeletovce i započinje proizvodnja nafte⁶⁶

Jedan od značajnijih političkih događaja za mirnu reintegraciju dogodio se krajem kolovoza, kada je u Beogradu potpisan sporazum o punoj normalizaciji i uspostavljanju diplomatskih odnosa između Republike Hrvatske i SR Jugoslavije, u kojemu su se države međusobno priznale u međunarodno priznatim granicama. Bitno je napomenuti kako su Podunavski Srbi i ovaj puta pokušali manipulirati događajima, te su u pismu SRJ prosvjedovali

⁶³ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 85.

⁶⁴ Ivan Vrkić: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 149.

⁶⁵ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 88.

⁶⁶ Isto, str. 90.

protiv potpisivanja sporazuma između Beograda i Zagreba, te su zaprijetili masovnim izbjeglištvom iz Hrvatske u Srbiju.⁶⁷

Jedan od većih projekata UNTAES-a bilo je otvorenje tržnice na cesti Osijek – Vukovar, koja je, uz neka ograničenja pri prodaji, služila i kao mjesto za trgovanje Hrvata i Srba, i kao mjesto susreta razdvojenih obitelji s obiju strana. Ovdje se trgovalo kunama, njemačkim markama i srpskim dinarom. Za dolazak na tržnicu bilo je potrebno samo pokazati osobnu iskaznicu hrvatskim policajcima. UNTAES je ovdje također imao svoje mjesto, gdje je dijelio besplatne primjerke svojih novina na hrvatskom i srpskom pismu. U početku se na tržnici okupljalo po stotinjak ljudi, no već nakon nekoliko susreta, tržnicu je posjetilo čak 7.000 ljudi.⁶⁸

Dok su s jedne strane pregovori bili uspješno dovršeni, po drugim pitanjima hrvatska strana je nailazila na teškoće. U rujnu predstavnici prosvjetnih djelatnika lokalnih Srba su bojkotirali dogovore o pitanju školstva između nastavnika Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije, a neuspješni su bili i pregovori s predstavnicima zdravstva lokalnih Srba. U Bilju Srbi nisu dopustili prolazak hrvatskim novinarima koji su bili na putu na tiskovnu konferenciju o otvaranju graničnog prijelaza Kneževo – Udvar.⁶⁹

Treba reći i da je u rujnu započelo ekshumiranje žrtava sa Ovčare koju su vodili stručnjaci Međunarodnog suda za ratne zločine na području bivše Jugoslavije, te stručnjaci iz međunarodne organizacije „Liječnici za ljudska prava“.⁷⁰

Idući mjesec, listopad, obilježen je dogovorima s Prijelaznim upraviteljem J. P. Kleinom o UNTAES-ovoj predaji uprave Hrvatskoj u proljeće 1997. godine, te da se izbori trebaju organizirati nakon toga u što mogućem kraćem roku. Održana je i Konferencija Zajednice povratnika Hrvatske gdje se raspravljalo o dosada donešenim hrvatskim zakonima po pitanjima

⁶⁷ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 566.

⁶⁸ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 106.

⁶⁹ Isto, str. 106.

⁷⁰ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 568.

povratka prognanika, te je dogovoreno otvorenje Srijemskog trokuta za slobodan ulazak građana RH za studeni 1996. godine.⁷¹

U istom mjesecu događaju se i povremeni srpski napadi na hrvatske urede za izdavanje hrvatskih dokumenata, posebice u Belom Manastiru, gdje je skupina Srba blokirala zgradu ureda, te prekinula telefonske linije, te sveprisutne gađala predmetima, zbog čega je privremeno obustavljen rad ureda.⁷²

Treba reći da je tijekom mjeseca studenog uspješno dogovoren i proveden posjet oko 2.000 hrvatskih prognanika grobljima u okupiranim mjestima Hrvatskoga Podunavlja, na kojima su odali počast i svim poginulima u Domovinskom ratu, i koji je prošao bez incidenata od strane Srba.⁷³

Nedugo zatim, hrvatski predsjednik je primio izaslanstvo Srba iz Podunavlja u Zagrebu, gdje su raspravljali o svim pitanjima mirne reintegracije i još jednom potvrdili suradnju oko rješavanja nekih od preostalih problema. Sredinom studenog produljen je mandat UNTAES-a do 15. srpnja iduće godine. Pozitivni pomak očitovao se u podnošenju 30.000 zahtjeva za hrvatske dokumente u Podunavlju.⁷⁴

Pri kraju 1996. godine konačno je uspostavljena hrvatska carina na graničnom prijelazu Bajakovo – Batrovci i ostalim prijelazima, uz koje će biti i po jedan službenik srpske nacionalnosti, kao i jedan predstavnik UNTAES-a. Škole u Baranji, u selima Zmajevac, Kopačevo, Lug, Kotlina, Vardarac i Suza započele su nastavu po hrvatskom planu i programu, uglavnom za pripadnike mađarske nacionalnosti, što je označilo početak procesa ulaska hrvatskih škola u Podunavlje.⁷⁵

⁷¹ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 111.

⁷² *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 570.

⁷³ Isto, str. 572.

⁷⁴ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 112.

⁷⁵ Isto, str. 125.

Istovremeno s time, veliki događaj je bio i nenajavljen predsjednikov dolazak u Hrvatsko Podunavlje i Vukovar 3. prosinca 1996. godine, koji je tada obišao Ovčaru, Mitnicu, Velepromet i vukovarsku bolnicu, te iznenadio sveprisutne u stožeru UNTAES-a na Sajmištu, među kojima su bili i srpski lokani vođe i pregovarači u procesu reintegracije. Prema opisima, bili su veoma iznenađeni što vide predsjednika RH u Vukovaru, i osjećali su nelagodu zbog toga. To je bio jasan pokazatelj da je hrvatska vlast u Vukovaru i da Srbi moraju to prihvatiti što prije ukoliko žele ostvariti miran suživot na ovim prostorima. Predsjednik je održao govor o provođenju izbora u Podunavlju, te da će Srbi imati svoje predstavnike u općini, gradu, županiji i Saboru, razmjerno svom broju, kao i mogućnost udružnja zajednica povratnika Srba i Hrvata koja će raditi na što skorijem povratku ljudi svojim kućama.

Predsjednik Tuđman pozvao je Srbe na suradnju u svakom smislu u daljnjim koracima reintegracije, a nakon što je predstavnik Srba izložio njihov zahtjev o političkoj autonomiji, odnosno, o stvaranju zasebne srpske županije u području „Oblasti“, predsjednik je oštro naglasio da to ne dolazi u obzir, te da je nemoguće priznati autonomiju na prostoru na kojemu su oni izvršili vojnu okupaciju, i da Hrvatska ima svoje međunarodno priznate granice i da će Baranja, istočna Slavonija i zapadni Srijem ostati nedjeljivi dio Republike Hrvatske. Predsjednikova izjava tada je bila priličan šok za Srbe koji su se još uvijek nadali kako će uz pomoć UNTAES-a ostvariti svoju zasebnu oblast na hrvatskom teritoriju.⁷⁶

Nedugo zatim, budući da su uspješno organizirane posjete grobljima, počinje projekt „sponzoriranih posjeta“, u kojima na kontrolnoj točki odgovornost za osobu koja ulazi u Podunavlje ili u ostali dio Hrvatske preuzima osoba koja je prijatelj ili rođak. Otvara se i novi tranzitni pravac Osijek – Beli Manastir i Osijek – Gaboš – Vinkovci.⁷⁷

Kraj 1996. godine godine obilježili su i incidenti Srba iz Iloka koji su prosvjedovali ispred crkve sv. Ivana Kapistrana tijekom mise, te fizički napala nekolicinu Hrvata i pripadnika UNTAES-a.

⁷⁶ Ivan Vrkic: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 220.

⁷⁷ Isto, str. 402.

U dogovorima s Prijelaznim upraviteljem J. P. Kleinom zakazano je vrijeme održavanja lokalnih izbora u Podunavlju, za datum 16. ožujka 1997. godine.⁷⁸

4.9 Mirna reintegracija tijekom 1997. godine

Godina 1997. nažalost nije donijela kraj UNTAES-ovog mandata, stoga je Vlada Republike Hrvatske na to uzvratila „Pismom namjere“ o dovršenju mirne reintegracije područja pod prijelaznom upravom. Pismo je Hrvatska uputila međunarodnoj zajednici, kako bi pokazala da Hrvatska što prije želi započeti s normalizacijom života u Podunavlju. U pismu stoji kako će se izbori u Podunavlju održati prema dogovorenom, 16. ožujka 1997. godine, te jamči da će lokalna tijela vlasti uspostaviti prema rezultatima provedenih izbora koje će potvrditi prijelazni upravitelj J. P. Klein, ne kasnije od 30 dana nakon izbora. Svi građani imaju pravo sudjelovanja na izborima ukoliko su imali prebivalište u vrijeme popisa stanovništva 1991. godine u dijelovima Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije. Za sudjelovanje potrebno je imati dokument o hrvatskom državljanstvu, kao što su domovnica ili osobna iskaznica, a izdavanje dokumenata omogućit će RH, imajući u vidu određen rok prije samih izbora kako bi svi građani stigli na vrijeme dobiti dokumente.

Pripadnicima srpske nacionalnosti RH jamči razmjernu srpsku zastupljenost u lokalnoj upravi i samoupravi, više položaje u službama policije, zdravstva i sudstva, kao što će se omogućiti i mjesto u Saboru RH sukladno njihovoj zastupljenosti tijekom idućeg popisa stanovništva. Predstavnici srpske etničke zajednice bit će imenovani na više položaje i u Ministarstvima RH, a jamče im se, kao i ostalim nacionalnim manjinama puna prava glede obrazovne i kulturne autonomije.

U pismu namjere stoji i odredba o odlaganju služenja vojske za sve pripadnike srpske etničke zajednice za razdoblje od dvije godine od prestanka mandata UNTAES-a. Svi građani

⁷⁸ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 16.

koji su žrtve rata, invalidi, udovice i djeca bez roditelja imat će puna zdravstvena i socijalna prava u skladu s propisima i zakonima RH.⁷⁹

Pismo je dalo novi zamah mirnoj reintegraciji; prijelazni upravitelj Klein ga šalje Vijeću sigurnosti UN-a, a Srbe samo izvještava o sadržaju. To je bio iskorak UNTAES-a koji je Hrvatskoj bio potreban, te se Ured sve više okreće neposrednoj suradnji s predstavnicima lokalnih Srba, a UNTAES sada ima ulogu promatrača cjelokupnog procesa. Pojedini srpski ekstremisti i dalje prosvjeduju i podmeću eksplozive na Urede za izdavanje hrvatskih dokumenata. No, ono što će nakon ovih napetosti uslijediti, pokazat će da je mirna reintegracija na pravom putu.⁸⁰

4.10 Izbori

Krajem siječnja 1997. godine, stanovnicima Podunavlja obratio se prijelazni upravitelj Klein, koji je govorio o dosadašnjim postignućima UNTAES-a te građane pozvao da odaberu dostojanstvo hrvatskih građana u demokratskoj i slobodnoj državi, da uzmu hrvatske dokumente, izađu na izbore u travnju i ostvare svoja prava.⁸¹

U veljači još uvijek nisu svi građani uzeli potrebne hrvatske dokumente, vjerojatno najviše zbog činjenice da su Srbi i dalje prijetili bojkotiranjem izbora, masovnim iseljavanjem Srba, a pojedini ekstremisti su povremeno napadali hrvatske urede ili ljude koje su došli po dokumente. No, hrvatska vlada je objavila da je dosada izdala dokumente za dvije trećine Srba iz Podunavlja.

⁷⁹ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 133.

⁸⁰ Ivan Vrkić: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 403.

⁸¹ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 146.

U daljnjim dogovorima s međunarodnom zajednicom u ožujku, pomiče se datum održavanja izbora, i to za 13. travnja, kako bi međunarodna zajednica potvrdila da će se izbori provesti po međunarodnim standardima. Zbog toga se otvara još 20-tak novih ureda za izdavanje hrvatskih dokumenata.

Treba reći i da se još uvijek vođe lokalnih Srba protive postojanju dviju županija, Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske, te traže teritorijalnu jedinstvenost „Oblasti“. Još neki problemi na koje treba ukazati tijekom mirne reintegracije, posebice tijekom predizbornih mjeseci su pljačkanje i odvoz hrvatske imovine iz Podunavlja u Srbiju, od strane Srba koji su odlučili otići iz Hrvatske.

Samozvana skupština lokalnih Srba najavila je i raspisivanje referenduma o autonomiji, no predstavnici međunarodne zajednice jasno su dali do znanja da nemaju uporište za to, te da se neće priznati održavanje kao ni rezultati referenduma, što je bio stanoviti pomak Kleinove politike, s obzirom da je prijelazni upravitelj bio prilično blagonaklon srpskim zahtjevima, od stvaranja srpskih općina, proširivanja prava na glasovanje i onima koji nisu na ovom području živjeli 1991. godine, pa sve do skraćivanja liste Srba na koje se ne odnosi Zakon o oprostima samo 150 imena.⁸²

Krajem ožujka i predsjednik RH posjetio je Osječko-baranjsku županiju i pozvao lokalne Srbe da prihvate hrvatsku državu koja im jamči sva građanska prava. Nakon toga, iščekivalo se hoće li i Srbi izaći na izbore. Bitno je reći i da je u ožujku aktivno krenuo program obnove u Vukovaru i selima Lipovac, Apševci, Podgrađe, Cerić, Antunovac i Ernestinovo, uz pomoć međunarodnih donatora, od kojih su najveći sponzor bile SAD.⁸³

Travanj 1997. godine je protekao u znaku dugo očekivanih izbora, kojima će napokon hrvatska vlast potpuno ući u Podunavlje, te nedugo nakon toga preuzeti upravu od UNTAES-a. Osnatak političke stranke SDSS s predsjednikom Vojislavom Stanimirovićem bila je naznaka da Srbi žele sudjelovati u izborima i cjelokupnom reintegracijskom procesu.

⁸² *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 158.

⁸³ Isto, str. 182.

Dana 13. travnja 1997. godine održani su izbori u Hrvatskoj. Izbori u Podunavlju su produženi zbog tehničkih poteškoća; unatoč tomu što je već od kolovoza prošle godine objavljeno da glasati mogu samo oni građani koji su registrirani prema hrvatskim osobnim dokumentima, bilo je nekoliko incidenata od grupa Srba koji su tražili da izađu na glasovanje iako nisu imali hrvatske isprave, da bi potom zahtijevali da im se istog dana izdaju sporni dokumenti. Poteškoće su nastale zbog kašnjenja izbornog materijala i zbog toga su se pojedina biračka mjesta zatvorila. Ured je aktivno radio na rješavanju tih tehničkih poteškoća, a izbore je nadziralo 400 promatrača iz cijelog svijeta. Izbori su održani u otežanim uvjetima, ali su uspješno završeni 16. travnja, u Klisi. Nakon toga, izjave predstavnika međunarodne zajednice potvrdile su legitimnost i uspješnost provedenih izbora i najavljeno je samo isčekivanje rezultata.⁸⁴

Prema izborima u Hrvatskoj, HDZ je pobijedio u 19 od 21 županije; u Vukovaru 43% HDZ, Nezavisna lista T. Merčepa 14%, te SDSS 43% glasova. Srbi su dobili većinu u 11 općina, isključivo poradi predizborne manipulacije s dokumentima i Kleinovom preraspodjelom općina u korist Srba, no Hrvati su osvojili većinu u 17 općina i gradova. Najvažnije je bilo sada potpuno ustrojiti hrvatsku vlast u Podunavlju.⁸⁵

4.11 Ustroj hrvatske vlasti

Nakon utemeljenja novoizabrane vlasti Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije u svibnju 1997. godine, uslijedili su i prvi kontakti SDSS-a i HDZ-a, dviju vodećih stranki na području Podunavlja, te uspostavljanja mjesne vlasti u županijama. Osnovano je i Državno povjerenstvo za uspostavu ustavno-pravnog poretka RH na područjima Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije, koje će, uz suradnju s privremenim upraviteljem UNTAES-a usmjeravati, nadzirati i usklađivati rad tijela hrvatske državne vlasti i tijela lokalne vlasti, te raditi na povratku prognanika i obnovi. Državno povjerenstvo je iniciralo dogovore o reintegraciji pravosudnog sustava, primjeni Zakona o oprostima, osiguranju imovine, registraciji

⁸⁴ Ivan Vrkić: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 347.

⁸⁵ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 205.

vozila i ostalim pitanjima. Uslijedili su i sastanci s novoizabranim srpskim vijećnicima na kojima se najviše sada raspravljalo o pripremama za povratak prognanika. Imenovani su i Srbi za pomoćnike ministara unutarnjih poslova, uprave, pravosuđa, prosvjete i kulture. Nacionalna struktura policije utvrđena je prema popisu stanovništva iz 1991. godine. U svibnju je i kuna postala zakonsko sredstvo plaćanja u UNTAES području.⁸⁶

Donesen je i Plan povratka u Podunavlje, koji će omogućiti povratak u domove svim hrvatskim državljanima bez obzira na nacionalnu pripadnost; a temeljio se na nekoliko pitanja: pitanje spajanja obitelji, odnosno, povratka dijelova obitelji čiji su članovi ostali u Podunavlju, a isto tako i povratka onih iz Podunavlja u područja gdje su ostale njihove obitelji. Drugi važan problem odnosio se na izlazak iz kuća i stanova u Podunavlju svih osoba koji nisu hrvatski državljani (uglavnom su to doseljenici iz Srbije i BiH) budući su to domovi prognanika. Treće pitanje odnosilo se na stvaranje uvjeta za povratak svih Hrvata u Podunavlje, naprije onih, čije su kuće cijele i slobodne. Onima čije su kuće srušene, osigurat će se mjesto privremenog boravišta u blizini njihovih domova, u kojima će sačekati obnovu svojih kuća. Pretpostavlja se tijekom 1997. godine povratak 40.000 prognanika u Hrvatsko Podunavlje, a isto toliko i iduće godine. Odmah je potpisan i sporazum kojim će se to omogućiti, na kojem su sudjelovali predstavnici Vlade RH, UNTAES-a i UNHCR-a. Pozvani su svi prognanici da što prije podnesu svoje zahtjeve za obnovom kuće u Ured za prognanike. Započela je aktivna obnova kuća.⁸⁷

U lipnju 1997. godine je započela i registracija automobila osobama na području Podunavlja, te je završena reintegracija podunavskog željezničkog sustava u sustav Hrvatskih željeznica. Najavljeno je kako će od 1. rujna započeti nova školska godina po hrvatskom obrazovnom programu, do kada će Ministarstvo prosvjete i športa napraviti razlikovni program u nacionalne grupe predmeta za srpsku manjinu. Ovo je najavila ministrica Ljilja Vokić, u razgovoru s nastavnicima i ravnateljima osnovnih i srednjih škola u Hrvatskom Podunavlju. Dodatak obrazovnom programu RH će biti u obliku dijelova predmeta koji se odnose na nacionalnu grupu predmeta, kao što su srpski jezik, povijest, zemljopis, te likovna i glazbena

⁸⁶ Ivan Vrkic: *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997., str. 402.

⁸⁷ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 210.

kultura. Daljnji korak bit će tiskanje svjedodžbi na latinici i ćirilici, s hrvatskim grbom. Prema odredbama hrvatskog zakona o školovanju pripadnika nacionalnih manjina, usvojen je model A, prema kojemu se s hrvatskog programa gradivo prevodi na jezik nacionalne manjine. Obvezno je učenje hrvatskog jezika.⁸⁸

Jedan od važnijih događaja bio je „Vlak mira“, sastavljen od 21 vagona iz svih županija, koji je označio povratak Hrvatske u Vukovar, u kojemu je u Vukovar došao predsjednik RH Franjo Tuđman, uz najviše dužnosnike iz Sabora, Vlade, sudbene vlasti, iz županija, te uz crkvene velikodostojnike. U Vukovaru je vlak dočekalo mnoštvo Hrvata iz cijele Hrvatske, te predstavnici svih nacionalnih manjina i predstavnici iz UNTAES-a, gdje je započela svečanost minutom šutnje za branitelje i hrvatskom himnom. „Vlak mira“ je vozio 2.000 osoba u Vukovar, i bio je simbol povratka prognanika u svoje domove, a predsjednik je u svom govoru pozvao sve na mir i opraštanje, te na bolju budućnost u smislu mirnog suživota Hrvata i Srba nakon rata. Nekoliko srpskih ekstremista je prilikom dolaska vlaka u Vukovar, kod Borova naselja kamenovala vlak, no nitko nije ozlijeđen.⁸⁹

U slijedećim koracima reintegracije osim hitnog povratka 80.000 prognanika, uz financijsku pomoć međunarodne zajednice, radilo se na postupnom povlačenju vojnih snaga UNTAES-a u dvije faze, uz istodobni prijenos vlasti na Hrvatsku. Također je pokrenuto pitanje reintegracije Regionalne službe za zdravstvenu zaštitu u organizaciju za zdravstvenu zaštitu Vlade RH, oko čega je potpisan sporazum u kojemu su radni ugovori omogućeni svim dotadašnjim zaposlenicima u zdravstvu u Hrvatskom Podunavlju. Započele su i obnove zdravstvenih objekata, te su stvoreni uvjeti za povratak gotovo 400 zdravstvenih djelatnika. Bitno je spomenuti i sporazum o reintegraciji šumarskih poduzeća iz Hrvatskog Podunavlja u Javno poduzeće Hrvatske šume.

Započelo je i izručenje ratnih zločinaca iz Podunavlja. U srpnju je preustrojena prijelazna policija, te uspostavljena hrvatska policija. Povuklo se oko 2.000 vojnika UNTAES- a 15. srpnja,

⁸⁸ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 231.

⁸⁹ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 586.

kako je i dogovoreno. Reintegrirala se i poljoprivreda na području Podunavlja. Integrirano je „Belje“ iz Osijeka i Baranje u jedno „Belje“.⁹⁰

4.12 Završetak mandata UNTAES-a

Vijeće sigurnosti UN-a razmatralo je Nacrt rezolucije o produljenju mandata UNTAES-a, ali bitno restrukturiranog, do 15. siječnja, uz novoizabranog Prijelaznog upravitelja Williama Walkera. Do 15. rujna povukle su se vojne snage UNTAES-a, a nadzor su preuzele prijelazna policija i civilna policija UNTAES-a. Sredinom rujna potpisan je i niz ugovora između Hrvatske i SRJ o pograničnom prometu, određivanju pograničnih prijelaza, željezničkom i cestovnom prometu, socijalnom osiguranju i međunarodnoj pravnoj pomoći. Bitno je reći kako su veliku solidarnosti pokazale i sve hrvatske županije koje su potpisale ugovore prema kojima će svaka županija obnoviti po jedan objekt u Vukovaru, u ukupnoj vrijednosti od 111,5 milijuna kuna.⁹¹

Zbog pritiska međunarodne zajednice po pitanju rješavanja nekih zaostalih problema reintegracije, osnovan je Nacionalni odbor za ostvarivanje Programa uspostave povjerenja, ubrzanog povratka i normalizacije života na ratom stradalim područjima RH, kojemu je zadaća stvaranje opće klime tolerancije i sigurnosti, ostvarivanje općih društvenih, političkih, sigurnosnih i gospodarskih pretpostavki za normalizaciju života, organizirani povratak prognanih hrvatskih građana, te izgradnja demokratskog društva RH. Otvoren je i ured za uspostavu povjerenja u Vukovaru, u kojemu svakodnevno rade Ilica Vrkić i Vojislav Stanimirović. Početkom studenog predsjednik RH Franjo Tuđman i Prijelazni upravitelj W. Walker utvrdili su da su stvoreni svi uvjeti za uspješno dovršenje mandata UNTAES-a do 15. siječnja 1998. godine. Obilježena je i druga godišnjica potpisivanja Erdutskog sporazuma, u obliku svečanosti, kojoj su prisustvovali brojni uzvanici i neki od potpisnika samog sporazuma, te je pozitivno ocijenjeno dosada učinjeno.⁹²

⁹⁰ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998, str. 259.

⁹¹ *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998., str. 594.

⁹² *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 290.

U prosincu je to i potvrđeno Rezolucijom 1045 koju je usvojilo Vijeće sigurnosti UN-a. Nakon UNTAES-a najavljena je promatračka misija međunarodne zajednice OEES od 250 osoba, koja će podupirati razvoj demokracije i ljudskih prava u Hrvatskoj, te preuzeti dio obveza oko dvosmjernog povratka izbjeglica i prognanika. Ovime je službeno završen mandat UNTAES-a u Hrvatskoj, te je konačno zaokružena cjelovita hrvatska država na njenom teritoriju, uspostavom hrvatskog suvereniteta, ustavno pravnog poretka i vlasti.⁹³

⁹³ *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 318.

5. ZAKLJUČAK

U svom diplomskom radu „Mirna reintegracija Hrvatskog Podunavlja“ željela sam , s obzirom na ograničen broj stranica teksta, na što jednostavniji i razumljiviji način prikazati proces mirne reintegracije hrvatskog područja u sastav RH, koje je godinama bilo pod srpskom okupacijom, a koji je službeno započeo potpisivanjem Erdutskog sporazuma krajem 1996.godine uz posredstvo UNTAES-a, koje je trajalo do 1998.godine. Prije samog prikaza mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja, opisala sam i objasnila glavne uzroke koji su doveli do Domovinskog rata, događaje tijekom srbijanske oružane agresije na Hrvatsku, te naposljetku, način na koji je okončan rat u Hrvatskoj. Mirna reintegracija je jedan od važnijih događaja u povijesti Hrvatske države, koji predstavlja „ruku pomirenja“ pruženu onima koji su nastojali rascjepkati i uništiti Hrvatsku, te izvršili etničko čišćenje nesrpskih naroda na područjima koje su okupirali. Potrebno je reći kako su pregovori o okončanju rata bili iznimno teški za Hrvatsku, zbog naklonosti UNTAES-a Srbima, zbog brojnih ustupaka srpskoj strani, kao i zbog žrtava i štete koju je trpjela Hrvatska i za vrijeme mirovnih misija UN-a. Mirna reintegracija je zbog toga pobjeda nad ratom, nad novim žrtvama i novim materijalnim razaranjima, pobjeda mira nad začaranim krugom osвете, te hrabrosti za biti razuman nakon svega učinjenog. Iz tog razloga, možemo slobodno reći da je Hrvatska učinila sve što se dalo učiniti za okončanje rata mirnim putem, za miran suživot Srba i Hrvata , za prava nacionalnih manjina, te normalizaciju odnosa nakon rata. Uz sve ovo, sudeći prema današnjem mentalitetu i stavu Srba, u Srbiji i izvan nje, ne nazire se ni trunčica kajanja ili razuma, i ne samo to; već i danas, nakon svega učinjenog, Srbija se očito ne želi odreći svojih krajnje opasnih povijesnih namjera o teritorijalnoj ekspanziji na štetu Hrvatske. To daje za naslutiti što nas još sve očekuje u budućnosti, i više nego ikad jasno je, da ne smije nakon jednog, pružiti i drugi obraz.

6. LITERATURA

- ANTIĆ, LJ. : *Velikosrpski nacionalni programi. Ishodišta i posljedice*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2007.
- BARIĆ, N. : *Srpska oblast istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od „Oluje“ do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja*, Scrinia Slavonica, br. 11, 2011.
- BARIĆ, N. : *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990. – 1995.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.
- BARIĆ, N. : *Je li 1995. godine Hrvatska počinila “etničko čišćenje” Srba?“, Časopis za suvremenu povijest*, god. 36., br. 2., 2004.
- BING, A. : *Put do Erduta, Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994. – 1995. i reintegracija hrvatskog Podunavlja*, Scrinia Slavonica, br. 7, 2007
- GRUJIĆ, I., BILIĆ, V.: *„Zatočeni, nestali i masovne grobnice: Žrtve i dokazi zločina“, Demografski kontekst i sociokulturne posljedice Hrvatskog domovinskog rata*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2009
- GOLDSTEIN, I. : *Dvadeset godina samostalne Hrvatske*, Novi Liber, Zagreb, 2010.
- GRANIĆ, M. : *Vanjski poslovi, Iza kulisa politike*, Algoritam, Zagreb, 2005.
- JURČEVIĆ, J. : *Vukovar '91. – Međunarodno pravo i europska sigurnost“, Vukovar '91. – međunarodni odjeci i značaj*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2004.
- KLEIN, J.P. : *UNTAES – sažeto izvješće misije, Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja – znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2010
- *Kronologija rata, Hrvatska 1989. – 1998., Bosna i Hercegovina*, Hrvatski informativni centar-Zagreb, Zagreb, 1998.
- MARIJAN, D. : *Bitka za Vukovar*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004

- *Olujni mir – kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*, Narodne novine, Zagreb, 1998.
- *Hrvatska policija u Domovinskom ratu*, Ministarstvo unutarnjih poslova RH, Zagreb, 2011
- ŠARINIĆ, H. : *Svi moji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem, Između rata i diplomacije 1993. – 1995. (1998.)*, Globus International, Zagreb, 1999
- TURK, I. , JUKIĆ, M. : *Promjene broja i udjela Hrvata i Srba u Hrvatskom Podunavlju kao posljedica Domovinskog rata i mirne reintegracije (1991.-2001.)*, *Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja – znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2010
- TUĐMAN, F. : *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi, Državnost nacija – ključ mira Europe*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1990.
- VRKIĆ, I. : *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom*, INTERPUBLIC, Marketing agencija d.o.o., Zagreb, 1997
- *Vukovar 1991., Dokumenti iz srpskih izvora*, Novi Liber, Zagreb, 2010
- VUKAS, B. : *Prijedlozi i nacrti konfederalizacije Jugoslavije 1990./91. – posljednji pokušaji...*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 27, br. 2, 1991
- ŽIVIĆ, D. , ŽEBEC, I. : *Ukupna depopulacija i starenje stanovništva – najvažniji demografski procesi na bivšem okupiranom području hrvatskog Podunavlja (1991.-2001.)*, *Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja – znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2010
- <http://www.morh.hr/hr/aktualne-teme/15.-obljetnica-operacije-bljesak-2010/vojno-redarstvena-operacija-bljesak.html>

